

SIYASİ İKTİDARIN GEÇİRDİĞİ DÖNÜŞÜMLER BAĞLAMINDA CEZALANDIRMANIN SEYRİ

METAMORPHOSIS OF PUNISHMENT WITHIN THE CONTEXT OF THE TRANSFORMATION OF POLITICAL

Emek BAYRAK*

Özet: Makale, siyasal iktidarın dönüşümüyle cezalandırma siyaseti arasındaki ilişkiyi konu almaktadır. Bu ilişki tarihsel uğraklar üstünden ele alınarak, dönüşümlerle birlikte cezalandırmanın seyrinin nasıl farklılaştığı gösterilmeye çalışılmıştır. Siyasal iktidarın dönüşümüyle birlikte, cezaya yüklenen anlamlar ve teknikler de değişmiştir. Cezalandırma, feodal dönemin sonuna doğru kamusal bir görünüm almaya başlamıştır. Modern devletle birlikte ceza, sistem için tehlikeli görülenleri kontrol etme işleviyle yüklenmiş ve bu amacı gerçekleştirmeye en uygun araç da hapisane olarak şekillenmiştir. Küreselleşmenin de hapisane modelini devam ettirdiği ve özellikle küreselleşme politikalarının yoksullaştırdığı kitlenin denetiminde hapisaneye önemli roller yüklediği görülmektedir. Bu noktada cezaların sertleştirilmesi ve mahkum emeğinin sömürsü de dönemin dikkat çeken özellikleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Her tarihsel uğrakta, farklılaşan cezalandırmanın bir noktada süreklilik taşıdığı söylenebilir. Cezalandırma her dönemde, güçlü olan sınıfların ve onun şekillendirdiği siyasal yapıların kendilerini korumak için kullandıkları bir araç olma noktasında süreklilik göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Siyasal İktidar, Cezalandırma Siyaseti, Tarihsel Uğraklar ve Küreselleşme

Abstract: The article discusses the relationship between the transformation of political power and its punishment policy. This relationship is discussed throughout its historical phases, and the metamorphosis of punishment in parallel to these transformations is analyzed.

The meaning and methods of punishment have changed in parallel to the transformation of political power. Towards the end of the feudalism, punishment started to become more public. With the advent of the modern state, it was started to be used to control people who were deemed dangerous for the system, and prisons were used as the most appropriate means to this end. Globalization seems to maintain this prison model, and attach great importance to them for controlling the masses impoverished by its policies. The increase in the severity of punishment and the exploitation of the prisoners' labor emerge as two interesting aspects of this modern

* Yrd. Doç. Dr. Kocaeli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Genel Kamu Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

period. One can say that punishment, which changed throughout time, maintained a certain characteristic at every historical stage: it was always used by the powerful classes and the political institutions shaped by them to protect themselves.

Keywords: Political Power, Punishment Policy, Historical Phases and Globalization

GİRİŞ

Suç ve ceza pratiklerinin tarihsel süreçteki seyrini anlamanın en iyi yolu; bu seyri şekillendiren siyasi iktidarın dönüşümlerinin ana uğraklarını kavramaktan geçiyor. Çünkü; her iktidar dönüşümü, suç ve cezanın da dönüşmesi, dönüştürülmesi anlamına gelmektedir. Bu dönüşüm, yeni suç politikalarını ve cezalandırma tekniklerini şekillendirmiştir. Bu bağlamda; her siyasi iktidar kendi gereksinimlerine ve önceliklerine uygun suç ve ceza dönüşümlerini gerçekleştirmiştir.

Bu dönüşümler, ana başlıklar altında irdelenebilir. Başlıkları belirleyen de, adı geçen her dönemin yukarıda söylendiği gibi siyasi iktidarın dönüşümüne işaret etmesidir. Bu bağlamda; ilkel toplumlar ve geçiş dönemi, feodal dönem ve ortaçağ kent dönemi, modern devlet ve küreselleşme ana uğraklar olarak karşımıza çıkmaktadır. Suç ve ceza pratikleri, bu başlıkları içeren dönemlere göre farklılıklar göstermektedir.

Her dönemin kendi içinde özgün deneyimler içerdiği söylenece de, benzerlikler tespit etmek de mümkündür. Buradaki temel itkinin, iktidarın kendini güvenceye alması olduğu söylenebilir. Bunun dışında, iktidarı güvenceleyen mekanizmalar da değişmektedir. Çünkü iktidar farklılaştıkça, iktidarın kendi koruma araçları da, olanakları da değişmektedir. İktidar geliştikçe, bu mekanizmaların daha incelikli teknikler geliştirdiğini söyleyebiliriz. Çalışmada bu ana uğraklar, suç ve ceza pratiklerinin biçimlenişi bağlamında irdelenmeye çalışılacaktır.

I. İlkel Toplumlar ve Geçiş Dönemi

İlkel toplumlar farklılaşmaya uğramamış, eşitlikçi yapıya sahip birliklerdi. Devletin kurumsallaşmadığı klanlardan oluşan ilkel toplumlarda, klan üyelerince işlenen suç, ölç yöntemine uygun bir tepkiyle

karşılanırdı. Yani; saldırıya uğrayan kişi, kişinin ailesi veya onun üyesi bulunduğu kabile veya klan üyelerinden biri; saldıran kişiye, onun ailesine veya onun üyesi bulunduğu kabile veya klan üyelerinden birine karşı intikam alma hakkına sahipti. Bu gelenekle saldırıya uğrayan ve akrabaları, saldırgana dönüşmekte ve bu döngü kuşaktan kuşağa aktarılmaktaydı. Böylelikle, aileler arasındaki uyuşmazlıklar kuşaklar boyu devam etmekte ve kendisi öç alma amacına dayanan her saldırı, yeni bir kanlı öç almanın nedeni olmaktaydı.¹

Bu dönemde, bir ceza hukukunun olup olmadığı tartışmaya açıktır. Çünkü kamusal dava yoktur, diğer bir ifadeyle bireylere karşı suçlamaları yürüten, iktidarı temsil eden veya elinde tutan kimse yoktur. Hukuk, bireyler arasındaki mücadeleyi, öç alma geleneğini yönlendirmek ve savaşımı kurala bağlamak şeklinde bir görünüm sergilemektedir.²

Ancak sonradan kanlı öç yöntemine bazı sınırlamalar getirilmiştir. Bu sınırlamalardan birisi, kısas uygulamasıdır. Kısas; zarara neden olan kişiye, verdiği zararlar denk miktarda zarar verilmesini gerektiren bir işlemdir. "Göze göz, dişe diş" ifadesiyle özlü anlatımını bulan bu uygulamaya; bütün ilkel dönem yasalarında yer verilmiştir. Gerçekleşen eylemle ortaya çıkan zararın, eşdeğer bir zararla karşılanması kaynağını meta biçiminde bulur. Bu durumda yaptırım da, mağdurun katlanmak zorunda kaldığı zararın bir karşılığı olarak ortaya çıkmaktadır. Böylece, cezalandırma bir ticari sözleşme niteliği almaktadır.³

Kanlı öç geleneğine getirilen diğer bir sınırlama da; uzlaşmaydı. Ancak zararın tazminin reddedilmesi ve uzlaşmanın olmaması durumunda, bu öç geleneği yeniden işlemekteydi.⁴

Geçiş dönemindeki devletlerde, klanlar üstü yargısal bir iktidar olarak kendini kuran bir egemenlik fenomeniyle karşılaşırız. Mısır, Yunan ve Roma'da yargısal adalet daha belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır. İlk devletler, öç geleneğini önlemek için, diyeti kurumsal-

¹ Evgeny B. Paşukanis, Genel Hukuk Teorisi ve Marksizm. Çev: Onur Karahanoğulları, İstanbul: Birikim Yayınları, 2002, s.175-176

² Michel Foucault, Büyük kapatılma, Çev: I. Ergüden-F. Keskin, 2.b., İstanbul: Ayrintı Yayınları, 2005, s.200

³ Paşukanis, s.178

laştırmaya çalışmışlardır. Diğer taraftan; kısasa doğru da⁴ bir evrilme de olmuştur. Örneğin, Babil yasaları kısasa açıkça yer vermiştir. Diğer bir gelişme de kolektif sorumluluktan bireysel sorumluluğa geçiştir. Bireysel sorumluluk, suçu işleyen kişinin bu davranışından sorumlu olması ve failin dışındaki üçüncü kişilerin suç olarak nitelendirilen davranıştan sorumlu tutulmamaları, cezalandırılmamalarıdır.⁵

II. Feodal Dönem ve Ortaçağ Kent Dönemi

Güçlü merkezi bir otoritenin bulunmayışı ve iktidarın parçalanmış olması, Batı Avrupa'daki feodal örgütlenişin en önemli özelliğidir. Böyle bir yapılanma, himaye ilişkisini beraberinde getirmiştir. Ceremen akınlarıyla göç eden kitlelerin güvenlik ihtiyacı, himaye ilişkilerini şekillendirmiştir. Bu himaye ilişkisi, korunma karşılığında senyörün toprağında çalışma yükümlülüğünü içermektedir.⁶

Senyörün, egemenliğinde bulunan topraklardaki serfleri yargılama yetkisi bulunuyordu. İktidarın parçalı yapısının yargı alanındaki yansması, herkesin kendi senyörünün mahkemesinde yargılanmasıdır. Bu nedenle feodal düzende adaletten değil, adaletlerden söz edilebilir.⁷

Ayrıca; kilisenin de yargı yetkisi bulunuyordu. Kilise, hem din yetkilerini kendi alanı içersine almak istiyor hem de dinsel sayılan bazı suçların laikler tarafından işlense bile kendi yargı alanına girdiğini savunuyordu. Feodal çağda adli yetkilerin parçalanmışlığı, birbiriyle karışmış olması ve çok düşük düzeyde etkileşim içersinde olmaları, adalet sisteminin en belirgin özelliği olarak görünmektedir. Bir sürü mahkeme, her türlü davada kendini yetkili görmektedir. Bazı kurallar aralarındaki yetki paylaşımını düzenlese de, bu düzenlemeler de çok zaman belirsizliklerin ortaya çıkmasına kapı aralamıştır. Örneğin bazı senyörlük kayıtları, rakip mahkemelerin yetki talepleriyle doludur. Davalarının hangi mahkemede görüleceği konusunda umutsuzluğa

⁴ Foucault, s.201

⁵ Nevzat Toroslu, "Cezai sorumluluğun gelişimi", *Yargıtay Dergisi*, Ankara, 1990, C.16, S.1-2, s.121

⁶ Alaeddin Şenel, *Siyasal Düşünceler Tarihi*, 6.b., Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 1996, s.214

⁷ Ayferi Göze, *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*, 7.b., İstanbul: Beta Yayınevi, 1995, s.67

kapılan taraflar, çoğu zaman bir hakeme başvurma ya da aralarındaki sorunu kendi aralarında çözme yolunu seçmişlerdir. Adalet mekanizmasının içinde bulunduğu bu kaotik yapı, farklı geleneklerden kaynaklanan, birbiriyle çelişen ve toplumun ihtiyaçlarını da karşılamayan ilkelerin bir arada bulunmasının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.⁸

İlkel dönemde görülen şahsi öç, feodal dönemde de hakim bir uygulama olarak varlığını sürdürmüştür. Şahsi öç, soya dayalı bir güvenceyi beraberinde getirmekle birlikte, aynı zamanda iç kargaşalara da sebep olmuştur. Bu nedenle dönemin iktidarları bu uygulamanın alanını daraltarak kargaşaya karşı önlemler almaya çalışmışlardır. Ancak "faide" olarak isimlendirilen bu intikam türü, feodal dönemin başat bir uygulaması olmuştur. Bunda, mahkemeye başvurunun istisnai bir durum olarak ortaya çıkmasının payı vardır. Çünkü dönemin geleneksel yapısında zarara uğrayanın hakkını doğrudan eylem yoluyla araması meşru sayılmıştır.⁹ Bireyler ya da gruplar arası bir karşıtlığa denk düşen bu çatışmaya, iktidarı temsil eden hiç kimsenin müdahalesi yoktur. Kamusal davanın olmayışı, suç sonrasını bireysel bir savaşa dönüştürmüştür. Zarara uğrayan taraf mahkemeye başvurursa faile uygulanacak yaptırım kamusal bir nitelik taşımamakta; bir zararın karşılığı ortaya çıkan bir hak niteliği taşımaktadır. Mahkemenin buradaki işlevi bir hakemlik durumuna denk düşmekte, mahkeme taraflara intikamlar zincirini kesintiye uğratan bir anlaşma imkanı sunmaktadır.¹⁰ Kilisenin dine karşı işlenmiş bir suç olarak kabul ettiği sapkınlık suçuna karşı uyguladığı cezalar, yargılamanın kamusal nitelik sergilediği sınırlı örneklerdir. Bunun dışında düello da, feodal dönemde anlaşmazlıkların çözümünde kullanılan bir yöntemdir. Mahkemelerin ortaya çıkışından sonra da varlığını sürdürmüştür.¹¹

Avrupa feodalitesinin XI. ve XII. yüzyıllarda geçirdiği önemli değişim, kentlerin ortaya çıkışıdır. Bu dönüşümü hazırlayan temel dinamik; ticaretin yeniden doğması, tüccar ve zanaatkarların belli

⁸ Marc Bloch, Feodal Toplum, Çev: M. A. Kılıçbay., 4.b., Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2005, s.475-478

⁹ Cenk Yiğiter, Feodal Dönemden Modern Döneme Geçişte Cezalandırma İktidarının Dönüşümü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005, s.7

¹⁰ Foucault, s.201

¹¹ Yiğiter, s.7

merkezlerde birikmesi olmuştur. Feodal yapının temel bileşenleri olan soylular, serfler ve ruhban sınıfına yeni bir sınıf olarak tüccarlar ve zanaatkarlar eklenmiştir. Kentler, kentsel alanlara özgü üretim ve ticaretle uğraşan yerleşim alanları olmanın ötesinde siyasal açıdan da özerk birimler haline gelmişlerdir. Özerkliklerini, bölgesel hükümdar ve onun temsilcilerinin muhalefet ve direnişine rağmen kazanmışlardır.¹²

Bu özerkliğin, yargılama ve cezalandırma anlamında feodal yapıdan bir farklılaşmayı deyimlediğini söyleyebiliriz. Kilise üyeleri ve soylular kent yargı sisteminin dışındadır. Kent yargılaması, feodal bir yargılamadan farklı olarak kamusal bir nitelik kazanmaya başlamıştır. Bu doğrultuda yargılama, sadece bir aracılık işlevi olmaktan çıkarak bir taraf haline gelmiştir. Tarafılık durumuyla birlikte, kent toplumsal yaşama müdahale eden bir politik güç olarak da belirmiştir. Cezalandırma da, kentsel yaşamı bozan davranışlara yönelen pratikler şeklinde gelişmeye başlamıştır. Bu pratikler içinde en yaygın olanı da, para cezası uygulamasıdır. Para cezaları suçun niteliğine ve şiddetine göre farklılaşmaktadır. Para cezasının yarısı zarar gören tarafa ödenirken, diğer yarısı da yargılamada bir taraf niteliği kazanan kent yönetimine ödenmektedir. Böyle bir uygulama, suçun sadece zarar görene karşı değil, aynı zamanda kent yaşamına yöneldiği algısının gelişmeye başladığını göstermektedir. Yargılamanın kazandığı bu kamusal görünüme karşı, ceza kovuşturması hala zarar gören tarafından harekete geçirilmektedir.¹³

Para cezasını ödemeyen ya da ödeyemeyen kişi kaçak durumuna düşmektedir. Bunun anlamı; para cezalarının azımsanmayacak yoksul bir kitleyi sürgün durumuna getirmesidir. Zamanla kentlerin çevresini mekan tutan bu sürgünler, bir “dışlanmışlar” kitlesi oluşturmuştur. Kentin ceza pratiğinde ağırlıklı yer tutan para cezalarının dışında ağır suçlara ölüm cezası uygulanmaktadır. Hapsetme ise bir cezalandırma biçimi olarak değil, para cezasının yerine getirilmesini garantiye alan zorlayıcı bir tedbir olarak uygulanmaktadır.¹⁴

¹² Gianfranco Poggi, Modern Devletin Gelişimi Sosyolojik Bir Yaklaşım, Çev: Ş. Kut ve B. Toprak, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2001, s.54

¹³ Yiğiter, s.14-17

¹⁴ Yiğiter, s.18

Kentler aldıkları tüm önlemlere rağmen, güvenlik sorununu çözümlenememişlerdir. Bunda kentlerin özerklik talebine karşı çıkan kilisenin de payı vardır. Kilisenin dokunulmaz bölgelerinin, suçlular için sığınılacak alanlar yaratması kent yönetimin güvenlik politikalarını olumsuz yönde etkilemiştir. Kent yönetiminin ve burjuvazinin güvenlik talebi, monarkların iktidarını güçlendirmiştir. İktidarlarının güçlenmesine paralel olarak yargılama yetkisi de kilise aleyhine işlemiş, belediye mahkemeleri dinsel ve cinsel suçlarda kendilerini yetkili görmeye başlamışlardır. Buna eşlik eden diğer bir gelişme de, para cezası uygulamasının yerini, prensin gücünün somutlaştığı ibretlik cezaların almasıdır.¹⁵

III. Modern Devlet

1. Mutlak Monarşi Dönemi

Mutlak monarşi, XVI. ve XVII. yüzyılda Avrupa'da tarih sahnesine çıkmıştır. Mutlak monarşi, siyasi iktidarın tek elde toplanmasını ve merkezileşmesini ifade etmektedir.¹⁶ Mutlak iktidarın doğumunda, burjuvazinin gereksinimleri belirleyici olmuştur. Özellikle bu sınıfın düzensizlik ve kargaşadan duyduğu kaygı ve gelişmesinin önünde engel durumunda olan yerel güç odaklarının varlığı, güçlü ve merkezi bir iktidar ihtiyacını güçlendirmiştir. Merkezileşen iktidarın artan masraflarını karşılamak için burjuvaziye borçlanması, bu sınıfın siyasal güç kazanmasını sağlamıştır. Ancak burada bir uzlaşma da vardır. Önceleri soylular mutlak monarşiye direnç göstermişlerse de sonrasında bu direnç kırılmıştır. Feodal sınıf, kralın himayesinde varlığını sürdürmüştür. Bu nedenle mutlak monarşinin saf bir burjuva egemenliği olmadığı, burjuva sınıfı soylular arasında bir uzlaşmayı da ifade ettiği söylenebilir.¹⁷

Mutlakiyetçi devlet, bir taraftan iç pazarı koruyucu önlemler alıp düzenlemeler yaparken, diğer taraftan da deniz aşırı ülkelerin kolonileştirilmesinde ve kendi tüccarlarına ayrıcalıklar sağlanmasında ağır-

¹⁵ Yiğiter, s.19-20

¹⁶ Christopher Pierson, Modern Devlet, Çev: D. Hattatoğlu, İstanbul: Çiviyazıları, (t.y.), s.78

¹⁷ Yiğiter, s.24

lıkları bir rol oynamıştır. Diğer bir deyişle; “modern devletin ilk biçimi olan mutlakiyetçi monarşinin, kapitalizmin gelişme süreci içinde ortaya çıktığını ve sermaye birikimi için temel bir görev üstlendiğini”¹⁸ söyleyebiliriz.

Mutlak monarşiyle birlikte, cezalandırmada da bir dönüşüm yaşanmıştır. Bu dönüşüm, monarkın diğer alanlarda olduğu gibi cezalandırma alanında da güçlenmesine işaret etmektedir. Yerel güç odaklarının gücünü kaybetmesi ve kent yönetimlerinin de monark lehine cezalandırma yetkilerinden vazgeçmesi, monarkın cezalandırma yetkisini güçlendirmiştir. Bu gücün cezalandırma alanındaki en sembolik belirtisi de, bedensel cezalardır. Hükümdarın müdahalesi artık iki taraf arasında bir hakem rolü değildir, cezanın içinde hükümdara ait bir parça da bulunmaktadır. Bu parça bir taraftan onun krallığına verilen zararın tazmin edilmesi, öbür taraftan da kralın kişiliğine yönelik bir saldırının intikamıdır. Cezalandırma hakkı, kralın elinde tuttuğu düşmanlarıyla savaşma hakkının bir cephesi gibidir. “Ceza aynı zamanda içinde bir bakıma hükümdarın fizik-siyasal gücün mevcut olmasından ötürü hem kişisel, hem de kurumsal olan bir intikamın takibinin bir biçimidir”.¹⁹

Bedensel cezaların infazı, dehşet verici bir tören biçimindedir. Cezanın seyirlik bir unsur haline getirilmesi, onu izleyenler için mesajlarla yüklüdür. İnfaz, izleyenler açısından korkutucudur ve insanlar suç işlediklerinde başlarına geleceklerin bilgisine azap verici infaz ayiniyle öğrenmektedirler. Bu törensel infazın, siyasi ve hukuki bir işlevi de vardır. Bu da, iktidarın üstünlüğünün tımsal bir biçimde dışı vurumudur. Bu üstünlük, sadece hukukun değil aynı zamanda hükümdarın fizik gücünün de üstünlüğüdür. Hükümdar suç üstünden yenilmez kişiliğini herkesin gözü önüne sermektedir. İnfaz da, uyrukla hükümdar arasındaki benzemezliği en uç noktaya kadar götürmektedir.²⁰

¹⁸ Gencay Şaylan, Değişim, Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi, 2.b., Ankara: İmge Kitabevi, 2003, s.41

¹⁹ Michel Foucault, Hapishanenin Doğuşu. Çev: M. A. Kılıçbay, 2.b., Ankara: İmge Kitabevi, 2000, s.92-93

²⁰ Foucault, s.93

Diğer taraftan; ceza hukukunda bir kanunlaştırmaya gidilmediğinden, suç listesi de açık kalmıştır. Bir fiili suç saymak, prensip olarak yargıcın vicdanına terk olunmuştur. Bu bir keyfiliği işaret etse de, zamanla suç gruplarına ilişkin bir liste oluşmuştur. Cezacıların eserleri, bu listenin oluşumunda önemlidir. Bu oluşan listeye uygun olarak suçlar, Tanrıya, krala ve kişilere karşı işlenen suçlar şeklinde sınıflandırılabilir.²¹

Mutlak iktidara en büyük direnci gösteren feodal kurum, kilise olmuştur. Monarşiyle mücadelesinde güç kaybeden kilise, güç yitimine paralel olarak cezalandırma yetkisini kullandığı alanlarda uygulamalarını sertleştirmiştir. Ortaçağda kurulan Engizisyon bu dönemde monarşinin uygulamalarına benzer ceza pratikleri geliştirmiştir. Bu sertleşmede, kilisenin reformasyon sürecine duyduğu tepkinin de etkisi vardır. Ancak kilise monarşiyle giriştiği iktidar mücadelesinde yenilen taraf olmuş ve söz sahibi olduğu alanlardan çekilmek zorunda kalmıştır. Monarşi, kilisenin alanına giren dini ve ahlaki sapkınlıklar alanına müdahale etmeye başlamış cadı avında başrol oynayarak hakimiyetini sağlamlaştırmaya çalışmıştır.²²

İktidarın hapsedme pratikleri de nitelik değiştirmiştir. Bu değişimde, iktidarın “tehlikeli kitleler” algısı belirleyici olmuştur. Hapsedme, özgürlüğü bağlayıcı bir ceza olarak şekillenmeden önce borçlarını ödemeyenlerin, delilerin, infaz bekleyen mahkumların kapatılmasına yönelik bir uygulama niteliğindedir.²³ Kapitalizmin gelişmesiyle kırsal yaşamın ekonomik ilişkilerini çözmesi, kalabalıklaşan bir kitlenin işsiz kalmasını sonuçlamıştır. Yoksullaşan bu kitle, zaman içerisinde iktidar tarafından toplumsal düzeni tehdit eden bir grup olarak görülmüştür. Özellikle bu grupların orta sınıfta ve burjuvazide yarattığı korku, monarşinin bu kitlelere karşı sert önlemler almasına neden olmuştur. Başlarda iktidar, bu kitleyle baş etmek için korkutmaya dayalı beden cezaları uygulamış ancak daha sonra kapatma-hapsedme pratikleri geliştirmiştir. Hapsedme de bu noktada, kapitalist toplumun çalışma etiğine uymayan ve toplumsal yaşam için tehlike olarak algılanan kitlelerin denetim altına alınmasına hizmet etmiştir.²⁴

²¹ E. Garçon, “Ceza Hukuku Menşe, Tekamül ve Halihazır Vaziyeti”, Çev: S. Dönmezer-N. Şensoy, *IHF*M, İstanbul, 1945, C.11, s.300-303

²² Yiğiter, s.28-29

²³ Garçon, s.304

²⁴ Foucault, 2005, s.105

Aydınlanmadan, monarşik cezalandırmaya eleştiriler gelmiştir. Monarşik ceza hukukunun aşırılıkları ve cezaların şiddetli oluşu, Montesquieu, Diderot, Voltaire, Beccaria gibi düşünürlerin şiddetli eleştirilerine neden olmuştur. Vechio, Voltaire'in bir eserinde şöyle dediğini belirtmektedir: "Kanuni uygulamaların en korkunç manzaralar arz ettiği memleketlerin, suçların en çeşitli olduğu yerler olduğuna dikkat etmiyor musunuz? Onur aşkı ve utanç korkusunun, cellatlardan daha iyi terbiyecisi olduğunun farkında değil misiniz? Erdemi ödüllendiren memleketler, kan dökmek ve suçlu torunları yaymak için bahaneler arananlardan daha medeni değil midir?"²⁵

Diğer bir eleştiri de, Beccari'dan gelmiştir. Beccaria, "Suçlar ve Cezalar" isimli eserinde döneminin uygulamalarına sert eleştiriler yöneltirken, ceza hukuku alanında egemen olması gereken ilkelere de değinmiştir. Beccaria, eleştiriler bölümünde şunları söylemektedir: "Ceza müessesinin güttüğü amaç; ne insan vücudunu didikleyip eziyet etmek, ne de artık bir kere işlenmiş olan bir suçu tamir ve ıslah etmek olamaz. İşkenceler altında ezilen bir bedbahtın haykırıları artık geri gelmeyecek bir geçmişte işlediği cürümünü ıslah edebilecek midir? Bir adamın kendi kendisinin ithamcısı olmasını istemek iddiası çok korkunç ve pek gülünçtür. Gerçek sanki onun adaleleri ve sınırları içinde gizlenmiş gibi, onu işkenceyle çıkarmaya çabalamak vahşet ve budalalıktır".²⁶

Beccaria'ya göre; suçun önüne geçecek olan şey; cezanın ağırlığı değil suç işleyenin mutlaka cezaya çarptırılacağı ve bundan kurtulmayacağı konusunda herkeste kesin bir inancın oluşmasıdır. Beccaria, toplumsal sözleşmeyle topluluğa devredilen ceza vermek hakkının sınırının; "toplumsal yarar" olduğunu belirtmektedir. "Bir cezanın o suçun işlenmesinden hasil olacak faydayı aşmış bulunması yeterlidir. İşte bu sınırı aşan kendisinden beklenen faydaları sağlayabilmesi için; bu cezanın verdiği azap ve şiddetin, bütün cezalar, faydasız ve bundan dolayı zulümdür".²⁷

²⁵ Giorgio Del Vecchio, "Ceza Adaleti ve Zararın Tazminine Dair Deneme", Çev: A. R. Teksoy, İHFM, C.21, S.1-4, İstanbul, 1957

²⁶ Cesare Beccaria, Suçlar ve Cezalar Yahut Beşeriyetin Mecellesi, Çev. Muhiddin Göklü, İstanbul: İnkılap ve Aka Kitabevi, 1964, s.169

²⁷ Beccaria, s.183

Aynı vurgu, Bentham'da da vardır. Bentham, "Cezalar ve Mükafatlar Nazariyesi" isimli eserinde; ceza miktarı belirlenirken dikkat edilmesi gereken noktayı, şu şekilde açıklamıştır: "Suçu işlemek suretiyle suçlunun elde etmek istediği yarara oranla, cezanın kendisine vereceği zarar daha büyük olmalıdır ki; kişi suçu işlemekten vazgeçsin, buna cesaret edemesin".²⁸

2. Mutlak Monarşinin Sonuna Doğru Cezalandırma

Burjuvazi, XI. ve XVII. yüzyıllarda desteklediği monarşinin, 18. yüzyılda karşısına çıkmıştır. Mutlak monarşiler, feodal sistemi tasfiye ederek tarihsel görevini tamamlayınca, burjuvazi mutlak monarşiyi gelişiminin önünde bir engel olarak görmeye başlamıştır. Bu algılayışta, büyük iktidar aygıtının toplumsal ve ekonomik hayatta belirleyici olmasının, ekonomik hayata müdahale etmesinin de etkisi vardır. Mutlak monarşiyle yaşadığı bu gerilim, burjuvaziyi yeni bir devlet projesi inşa etmeye götürmüştür. Bu proje, iktidarın yetkilerinin sınırlandırıldığı, dokunulmaz haklar alanıyla güvenceler getiren, yürütmenin yetkilerinin belirlenip sınırlandırıldığı bir anayasal devlet modelini deyimliyordu. Mutlak monarşiyle burjuvazi arasındaki bu çatışma; İngiltere'de daha evrimci bir mücadeleyle çözüldürken, Fransa'da devrimle çözülmüştür.²⁹

Bu çatışmaya paralel olarak mutlak iktidar, cezalandırma uygulamalarında bazı reformlar yapmıştır. Örneğin; 1791 tarihli Fransız Ceza Yasası ile bedeni cezalar (sakat bırakma, kırbaçlama, dağlama) kaldırılmıştır. Bu, cezalarda bir yumuşamayı işaret etmektedir. İktidara mutlak itaati üretmenin bir yolu olan bedensel cezalar, artık aksi yönde sonuçlar vermektedir. İnfazın aleniliği, artık beklenen etkiyi yapmamakta azap çeken bazen bir kahraman haline getirmektedir. Zaman içerisinde iktidar bu seyirlik ceza ayinlerine daha az başvurmaya başlayacak ve infaz aşaması gözlerden ırak bir şekilde yerine getirilecektir. Ceza da, artık yeniden örgütlenmektedir ve bu yeni örgütlenme bir amaç değişikliğini de ifade etmektedir. Bu örgütlenmede, Foucault'un ifadesiyle bu disiplinci iktidar, bireyin bedeni üstüne

²⁸ Tahir Taner, Ceza Hukuku, 3.b., İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1953, S.29

²⁹ Şenel, s. 284-286

odaklanarak yeni teknikler geliştirmekte ve artık ceza, ruha müdahale etmektedir.³⁰

Disiplinci iktidar, bir cezalandırma pratiği olarak hapishaneyi ıslah işleviyle yükleyerek dönüştürmüştür. Bu anlamda; Beccaria'nın toplumsal fayda projesinden uzaklaşma vardır. Bu farklılaşmada anahtar kavram, "tehlikelilik"tir. Cezalandırma süreçlerinde temel dönüşümün, "tehlikelilik" kavramının dolayımından geçtiğini söyleyebiliriz. Hatta disiplinci iktidarın ekonomi politiğinin de gelişmekte olan burjuva sınıfının "tehlikelilik algısına" dayandığını söyleyebiliriz. Bu bağlamda hapishanenin yeni işlevi, kapitalist toplumun yoksullaştırdığı kitlelerin düzen için oluşturduğu tehlikenin kontrolüdür. Hapishane artık kapitalist toplumun çalışma etiğine uymayan ve toplumsal yaşam için tehlike olarak algılanan kitlelerin denetim altına alınmasına hizmet etmektedir. Disiplinci iktidarın, disipline edici tekniklerinden biri de gözetlemedir. Hapsetme, gözetlemenin mekansal olanaklarını da sağlamaktadır. Bu nedenle; Bentham'ın Panoptikon denilen hapishane modelinin iktidarın aralıksız, sürekli gözetleme ütopyasına da hizmet ettiğini³¹ söyleyebiliriz.

Disiplinci iktidarın cezalandırma projesi, hem kitlelerin tehlike potansiyellerinin denetimi hem de beden güçlerinin üretken kılınması şeklinde ortaya çıkmıştır.³² Beden güçlerinin üretken kılınmasının yolu da hapsetmenin ıslah işleviyle yüklenmesidir. Bedenin üretkenliğini ıslah yoluyla sağlamanın aracı da cezai çalıştırmadır. Bu nedenle hapishane, iktidarın denetime ve ıslaha yönelik tasarısının yaşama geçeceği en gözde mekanlardan biri olmuştur.

3. Ulus Devlet ve Cezalandırma

19. yüzyılda, sosyal savunmacı ceza hukukunun gelişmesine tanık oluyoruz. Pozitif düşünce ve bu düşüncenin kullandığı pozitif yöntem, ceza hukukunu da etkilemiştir. Bu etkinin bir sonucu olarak, cezanın anlamı, ceza sorumluluğunun esası konusunda yeni düşünceler ortaya atılmıştır. Ceza hukukunda, "Antropolojik Mektep", "Yeni Mektep"

³⁰ Foucault, s. 222-223

³¹ Foucault, s.222

³² Foucault, s.223

ya da "İtalyan Okulu" gibi isimlerle anılan pozitif okulun kurucusu, Lombroso'dur. Pozitif okulun diğer temsilcileri; Garofalo ve Ferri'dir.³³

Pozitif okul, suçlunun sosyal tehlikeliliğine gönderme yapmış, suç yerine somut suçluyu, ödetici ceza yerine emniyet tedbirlerini esas almıştır. Buna göre; ceza toplumun korunmasını sağlayan bir araçtır. Pozitivistler, kefarete anlayışına da karşı çıkmışlardır. Onlara göre; ceza kefarete ve intikam değildir. Devlet, kefareti gerçekleştiremez; cezayla sadece kendini korur.³⁴

Pozitif Okul, suçu ve suçluluğu determinist bir görüşle ele almıştır. Buna göre, irade özgürlüğü görüşü temelsizdir. Yaşamın her alanında egemen olan gerekircilik (determinizm), insan fiil ve hareketleri için de geçerlidir. Aksini iddia etmek, bilime aykırıdır. Bu nedenle; suçlular özellikle doğuştan suçlular irade ve hareketlerinde özgür olmadıkları için, ceza tehdidinin kendileri üzerinde bir etkisi yoktur. Bu nedenle; ceza bir önleme tedbiri olmadığı gibi, ıslahı da gerçekleştirmez. Ancak; suç işleyenlerin manevi sorumluluğu olmasa da; toplum içinde yaşadıkları, ona zarar verdikleri, tehlikeli oldukları için kanuni, başka bir deyişle sosyal sorumlulukları vardır. Bu nedenle; pozitif okul, toplumun kendisine zarar verenlere karşı; savunma önlemlerine başvurmaya hakkı olduğunu savunur. Pozitif düşünceye göre toplumun korunması, ceza vermek hakkının temelini oluşturmaktadır.³⁵ Pozitif Okul'un hem "tehlike"ye yaptığı vurgu, hem de suça ve suçluluğa ilişkin görüşlerinin, iktidarların yargı pratiklerinin patolojik bir bakışla şekillenmesine teorik katkı yaptığını söyleyebiliriz.

Suçluların ıslah edilebileceğine dair düşünceyse, eleştirilere rağmen 1960'lı yıllara kadar etkili olmuştur. İslahın, suçlunun yeniden sosyalleşmesinde devlete görevler yüklediği ve sosyal devlet ilkesine de uygun olduğu savunulmuştur. Ancak hapishane merkezli modele karşı radikal eleştiriler yöneltilmiştir. Eleştirilerde; hapishanenin insanın fiziksel bütünlüğüne ve onuruna aykırı olduğu tezi ağırlıklı olarak işlenmiştir.³⁶

³³ Nur Centel, *Türk Ceza Hukukuna Giriş*, İstanbul: Beta Yayınevi, 2001, s.30

³⁴ Nevzat Toroslu, "Ceza Hukukunda Okullar". Prof.Dr. Nurullah Kuntere'e Armağan, İstanbul, 1998, s.368

³⁵ Tahir, s.40-41

³⁶ Klaus Günther, "Ceza İnfaz Hukukunun İnsan İmgesi", Çev: N. Pala, İnfaz Hukukunun Sorunları Sempozyumu, Ankara: Goethe Institut-Başkent Üniversitesi,

IV. Küreselleşme Sürecinde Cezalandırmanın Seyri

Küreselleşme, kapitalizmin geldiği noktayı işaret eden bir kavram olarak sıkça kullanılmaktadır. Küreselleşme teorilerinin merkezine, ulus devletin sürece hiçbir müdahalede bulunamadığı, hareket kabiliyetini bütünüyle yitirdiği ve işlevsizleştiği savı oturmaktadır.³⁷

Ancak gerçeklik hiç de öyle görünmemekte ve sermaye mevcut düzenini sürdürmek için devlete gereksinim duymaktadır. Çünkü sermayenin güven gereksinimine karşılık veren en güvenilir partner hala ulus devlettir.³⁸ Özellikle de küreselleşmenin yoksullaştırdığı kitlenin düzen için oluşturduğu tehlikenin kontrolü ve denetim altına alınması açısından ulus devletin varlığı yaşamsal önem taşımaktadır. Bu işlev nedeniyle de hapishane merkezli model eleştirilere rağmen hala geçerliliğini korumaktadır.

Yetmişli ve seksenli yıllarla birlikte, hapishane merkezli modele yönelik eleştiriler keskinleşmiş ve alternatif modeller önerilmiştir. Bu eleştirilerin bazılarında, ıslahın tek infaz amacı olarak belirlenmesine karşı çıkmış, ödeşme, ödetme, caydırıcılığın da amaçlara eklenmesi ve infaz rejiminin sertleştirilmesi önerilmiştir.³⁹

Muhafazakar kesimden gelen eleştirilerin bazılarındaysa, infaz kurumlarının tehdit karşısında aciz olduğu, toplumsal savunmayı zaafla uğrattığı, hapishanenin hantal, maliyetli olduğu ve işlevlerini yerine getiremediği dile getirilmekle birlikte alternatif olmak üzere kontrol mekanizmaları önerilmektedir. Devletten, uzmanlıktan, kurumsallaşmaktan ve ıslahattan uzaklaşma bu eğilimin en önemli iddialarıdır. Kurumsallaşmadan kaçış okul, aile, dernekler ve komşuların da dahil olduğu kontrol mekanizmalarının güçlendirilmesini hedeflemektedir. Küreselleşme sürecinin gözde kavramlarından biri olan sivil toplum da bu mekanizmalara dahil edilmektedir. Kontrol mekanizmaları, sivil toplumla ilişkili olarak yürütülmek istenmektedir.⁴⁰

2000, s.69 vd.

³⁷ Kenichi Ohmae, "The Rise of the Region State", Foreign Affairs, C.72:2, 1993, s.78

³⁸ Jürgen Habermas, Küreselleşme ve Milli Devletlerin Akıbeti, İstanbul: Bakış Yayınları, 2002, s.19-27

³⁹ Günther, s.69-74

⁴⁰ Stanley Cohen, "Visions of social control: crime, punishment and classification", Polity Press, Cambridge, 1985, s.14-39

Sivil toplumun işin içine katılması, küreselleşmenin şekillendirmeye çalıştığı iktidar modeline de uygun düşmektedir. Yönetişim olarak isimlendirilen bu model, kamu yönetimini ve devletin yetki alanının içeriğini yeniden belirlemekte ve devletin kapasitesini aşan görevlerin vatandaşlar ve çeşitli topluluklar tarafından üstlenilmesini önermektedir. Bu noktada modelin başlıca aktörleri; devlet (bürokrasi), özel sektör (şirketler) ve sivil toplum olarak tanımlanmaktadır.⁴¹

Sürece ilişkin diğer bir tartışma da; Foucault'un çözümlemelerinde geçen ve kapatma-hapsetme pratiklerinde gönderme yapılan "tehlikeli sınıflar"ın tekrar gündeme gelmesidir. Tehlikeli sınıfın insanları, sınıfların ötesinde ve hiyerarşinin dışında görülmektedir. Diğer insanların yaşamlarına hiçbir faydalı katkısı olmayan ve genel olarak ıslah edilmez, herhangi bir rolü olmayan insanlar olarak tanımlanmaktadır.⁴² Bu kitleye verilen tepkiler, bunların ıslah edilemez bir kitle olduğu öncülünden yola çıkmaktadır. Eğilim, bu ıslah edilmez kazanılmaz kitlenin dışlanması, yığınlaştırılması yönündedir. Bu algılayış, cezaevlerinin de dönüştürülmesini de içermektedir. Hapishanenin eski işlevi disipline edip, beden üretkenliğinden yararlanmakken, post modern hapishanenin işlevi dışlamak ve hareketsiz bırakmaktır.⁴³ 1990'lı yıllarla birlikte, devletlerin ıslah etmekten çok hapsetmeye yöneldiği görülmektedir. Buna koşut diğer bir gelişme de hapsedilen nüfusun gösterdiği benzerliktir. Siyahlar ve yoksullar nüfusun en çok cezalandırılan kesimini oluşturmaktadır.⁴⁴

Ancak süreçte hayata geçirilmeye çalışılan reform girişimlerinde, zıt yönlü uygulamalar görülmektedir. Bu reformlar, "demokratikleştirme", "insancılaştırma" ve bazen de "ıslah" gibi söylemlerle sunulsa da, asıl amaç cezalandırma iktidarının yeni tekniklerle sürece uyarlanmasıdır. Reformu şekillendiren, küreselleşme sürecidir ve cezalan-

⁴¹ Birgül Ayman Güler, "Devletin Yeniden Yapılandırılması", *Düşün Dergisi*, S.7, 2000, s.7

⁴² Zygmunt Bauman, *Çalışma, Tüketecilik, Yeni Yoksullar*, Çev: Ümit Öktem, Ankara: Sarmal Yay., 1999, s.126

⁴³ Alev Özkazanç, "Örgütlü Modernliğin Çözülmesi Sürecinde Suçun Yeniden Siyasallaşması", Ed: Yasemin Özdek, *Yoksulluk, Şiddet ve İnsan Hakları*, Ankara: Türkiye Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü, İnsan Hakları Araştırma ve Derleme Merkezi, 2002, s. 383

⁴⁴ Evren Haspolat, *Neoliberalizm ve Baskı Aygıtının Dönüşümü Türkiye'de Özel Güvenliğin Gelişimi*, 1.b., Ankara: Nota Bene Yay., 2012, s.104

dırma iktidarının yeniden düzenlenmesi söz konusudur. Foucault'un çözümlerine uygun düşen teknikler yine gündemdedir.

Küreselleşmeyle birlikte, neoliberal politikaların hayata geçmesi güvenlik kavramını yeniden ve daha güçlü bir şekilde gündeme getirmiştir. Çünkü bu politikalar, geniş halk kitleleri için yoksulluğu ve işsizliği derinleştirerek yaygınlaştırmaktadır. Yoksulların tepkisi ve örgütlülüğü, siyasi iktidarlar için kendi varlıklarına yönelik bir tehdit olarak görülmez. Bu noktada da güvenlik kavramı, sistem için yaşamsal bir kavram olarak ortaya çıkmaktadır. Çünkü güvenlik, devletin baskıcı yönünün güçlendirilmesine ve özgürlükler alanının daraltılmasına gerekçe yapılmaktadır. Bunun diğer bir anlamı da, denetimin yaygınlaştırılması, halkın zapt edilmesi ve cezaların katılaştırılmasıdır.⁴⁵

Bu süreçte, ceza tekniklerini şekillendiren şey de; bu mağdurlar kitesinin olası hoşnutsuzluklarının bir tehdit oluşturmasının önlenmesidir. Bunun için önerilen, cezaların sertleştirilmesi ve cezalandırma iktidarının bu kitleyi disipline edecek şekilde dönüşmesidir. Yine; disipline edilmiş bedenün üretken kılınması ve mahkum emeğinin kullanılması da ceza politikalarının temel yönelimleri olarak görülmektedir.⁴⁶

Bu yönelime uygun ceza yasalarının özelliği, hapis cezalarının süresinin uzatılması, şartlı tahliyenin kaldırılması ve bazı suç tipleri için zorunlu asgari cezanın getirilmesidir. Bununla amaçlanan yargıçların takdir yetkilerini kaldırmak ve cezanın, suçlunun kişiliği göz önüne alınarak belirlenmesini sağlayan bireyselleştirme yönteminin tek edilmesini sağlamaktır. Bu doğrultuda kabul edilen ilke, "cezalandırmada kesinlik" ilkesidir. Bununla, mahkemelerce suçluya verilen mahkûmiyetin tamamının hapiste geçirilmesi amaçlanmaktadır. Yine; tekerrür durumunda ağır cezaları öngören düzenlemeler de yapılmaktadır. Bu yasaların uygulanması hapishane nüfusunun artmasıyla sonuçlanmıştır. Hapishanedekiler toplumun yoksul, dışlanmış kesimlerini oluşturmaktadır. Bunlara eşlik eden bir gelişme de suç ve suçluluk üstünden yükseltelen ırkçılıktır. Bu nedenle ceza politikaları

⁴⁵ Haspolat, s.80

⁴⁶ Yasemin Özdek, "Küreselleşme Sürecinde Ceza Politikalarındaki Dönüşümler", *Amme İdaresi Dergisi*, 2000, C.33, S. 4, s.21-26

aynı zamanda ırkçı bir boyut da taşımaktadır. Örneğin ABD'deki mahkumların büyük kısmını, Afrika ve Latin kökenliler oluşturmaktadır.⁴⁷

Hapsetmenin ekonomik bir yönü de bulunmaktadır. Bu da, mahkum emeğinin yoğun sömürüsüne dayanmakta ve mahkumların zorunlu çalışmaya uymaması disiplin suçu sayılmaktadır. Hapishane endüstrisinin geliştirilmesine yönelik bu programlarda, özel sektörün de mahkum emeği kullanmasına izin verilmektedir. Böylece; reform süreciyle birlikte mahkum emeği hem devlet, hem de özel sektör tarafından yoğun bir şekilde sömürülmektedir.⁴⁸

SONUÇ

Suç ve ceza, siyasi iktidar tarafından sürekli dönüştürülmüştür. İlkel toplumlarda suç, topluluk yaşamına aykırılık olarak kavranmış ve suça şiddet biçiminde bir tepki verilmiştir. Bu tepki, saldırıya uğrayanın saldıranın soyunu da içini alacak şekilde saldırıya karşılık vermesi biçiminde şekillenmiştir. Bu da suçla ilişkisi olmayan üçüncü kişilerin de suçtan sorumlu tutulmalarını sonuçlamıştır. Klanlar üstü bir otorite olmadığından bir saldırı diğer saldırıları beraberinde getirmiştir. İlk devletler, şahsi öçün önünü almak için diyeti kurumsallaştırmaya çalışmışlardır.

Feodal dönemde de şahsi öç, alınan tedbirlere karşın varlığını sürdürmüştür. Ortaçağda yargılama, kamusal bir görünüm sergilememektedir. Siyasal iktidarın parçalanmış yapısına koşut olarak, yargılama yetkisi de bütünlüklü bir yapı göstermemektedir. Bu anlamda senyörlerin yargılama yetkisiyle, kilisenin yargılama yetkisi çoğu zaman çatışmaktadır. Ticaretin gelişmesiyle kentsel hayatın başlaması, cezalandırmayı da farklılaştırmıştır. Kent yargısı artık yargılamada bir taraf gibi davranmakta, para cezalarının bir bölümünün alacaklısı olmaktadır. Ancak güvenlik sorunu, kent hayatı deneyimin sonunu getirmiştir. Gelişen burjuva sınıfının güvenlik ihtiyacı, siyasi iktidarı güçlendirmiştir. Avrupa, XVI. ve XVII. yüzyılda mutlak monarşilere sahne olmuştur. Merkezileşmiş güçlü iktidar, cezalandırma alanında da kendini hissettirmiştir. Bu mutlaklığın cezalandırmadaki simgesi,

⁴⁷ Özdek, s. 25-32

⁴⁸ Özdek, s.38-40

bedensel cezalardır. Mutlak iktidar, bedensel cezalar üstünden gücünü dışa vurmakta diğer taraftan, infazı törensel bir ayine çevirerek azap üstünden izleyenlere mesaj vermektedir. Ancak; kapitalizmin gelişmesiyle güvenli sorunları artık bedensel cezalar üstünden çözümlenemez duruma gelmiştir. Burjuva sınıfının çıkarları da, mutlak monarşiyle çelişmeye başlamıştır. Burjuvazinin projesi artık, sınırlandırılmış devlettir. Mutlak monarşi, bazı alanlarda reforma gitmiştir. Kapatma ve hapsedme pratiklerinin şekillendiği dönem, burjuvazinin güvenlik ihtiyacının uç noktalara taşındığı bu yüzyıldır. Kırsal yaşamın çözülmesiyle işsiz kalan, yoksullaşan kitlelerin isyan potansiyellerinin bastırılması artık iktidarın öncelikli sorunu olmuştur. Hapishane, artık bir cezaya dönüşmüştür ve bedenleri, ruhları disipline etme işleviyle sahnededir. Sadece bedenleri disipline etme değil, onları üretken kılma da hedeflenmektedir. Ayrıca hapishane bu tehlikeli sınıfların gözetilmesi için de bulunmaz olanaklar sunmaktadır.

XIX. yüzyılın gözde kavramı yine "tehlikelilik"tir. Ama bu tehlikelilik, patolojik bir bakışla teorize edilmektedir. Pozitif Okul, tehlikeliliğe vurgu yaparken, iktidarların tehlikelilik üstünden gelişen pratikleri için de teorik katkı sunmaktadır. Hapishane ve ıslah, bütün eleştirilere rağmen altmışlı yıllara kadar hakim bir model olarak benimsenmiştir. Küreselleşme süreciyle birlikte, hapishanelerin suçlulukla mücadele edemediği eleştirileri ve ceza sisteminin sertleştirilerek suçluluğun önlenmesi önermeleri güçlenmiştir. Süreç ilginç şekilde, hapsedme pratiklerinin geliştiği dönemle benzerlik taşımaktadır. Kapitalizmin gelişmesi nasıl kalabalık bir yoksullar kitlesi yarattıysa, küreselleşme de benzer bir kitle yaratmıştır. Ve şimdi bu yoksul kitlelerin öfkelerinden, isyanından korkulmaktadır. Reform paketlerini şekillendiren temel dinamiğin, bu korku olduğu söylenebilir. Çözüm, bu kitleyi tümünden yığınlaştırıp, dışlamak mıdır? Yoksa Foucault'un çözümlerine uygun yeni teknikler geliştirilecek midir? Yoksullukla birlikte suçluluğun artması, pek çok ülkede antidemokratik reform paketlerinin hayata geçmesi için meşru bir zemin yaratmıştır. Pek çok ülkede yaşama geçen bu yasalar cezaları sertleştirmekte, hapishaneyi disipline etme üstünden tekrar kurmaktadır. Ayrıca beden üretkenliği de, hem devlet hem de özel sektör tarafından kullanılmaktadır.

Kaynakça

- Ayman Güler, Birgül, "Devletin yeniden yapılandırılması", *Düşün Dergisi*, S.7, 2000, s.7
- Bauman Zygmunt, Çalışma, Tüketecilik, Yeni Yoksullar, Çev: Ümit Öktem, Ankara: Sarmal Yay., 1999
- Beccaria Cesare, Suçlar ve Cezalar Yahut Beşeriyetin Mecellesi, Çev: Muhiddin Gök-lü, İstanbul: İnkılap ve Aka Kitabevi
- Bloch Marc, Feodal Toplum, Çev: M. A. Kılıçbay, 4.b., Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2005
- Centel Nur, Türk Ceza Hukukuna Giriş, 1.b., İstanbul: Beta Yayınevi, 2001
- Cohen Stanley., *Visions of Social Control: Crime, Punishment and Classification*, Polity Press, Cambridge, 1985
- Foucault Michel, Büyük Kapatılma, Çev: Işık Ergüden-Ferda Keskin, 2.b., İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2005
- Foucault Michel, Hapishanenin Doğuşu, Çev: Mehmet Ali Kılıçbay, 2.b., Ankara: İmge Kitabevi, 2000
- Foucault Michel, Toplumunu Savunmak Gerekir, Çev: Şehsuvar Aktaş, 3.b., İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 20004
- Garçon E., Ceza Hukuku Menşe, Tekamül ve Halihazır Vaziyeti, Çev: Sulhi Dönme-zer-Naci Şensoy, *İHFM*, C.11, İstanbul, 1945, s.300-304
- Göze Ayferi, Siyasal Düşünceler ve Yönetimler, 7.b., İstanbul: Beta Yayınevi, 1995
- Günther Klaus, "Ceza İnfaz Hukukunun İnsan İmgesi", Çev: Nezih Pala, İnfaz Huku-kunun Sorunları, Ankara: Goethe Institut-Başkent Üniversitesi Sempozyumu, 2000
- Habermas Jurgen, Küreselleşme ve Milli Devletlerin Akıbeti, İstanbul: Bakış Yayın-ları, 2002
- Haspolat Evren, Neoliberalizm ve Baskı Aygıtının Dönüşümü Türkiye'de Özel Gü-venliğin Gelişimi, 1.b., Ankara: Nota Bene Yay., 2012
- Ohmae Kenichi, "The Rise of the Region State", *Foreign Affairs*, C.72,2, 1993, s.78
- Özdek Yasemin, "Küreselleşme Sürecinde Ceza Politikalarındaki Dönüşümler", *Amme İdaresi Dergisi*, C.33, 2000, s.21-40
- Özkazanç Alev, "Örgütlü Modernliğin Çözülmesi Sürecinde Suçun Yeniden Siyasal-laşması", Ed:Yasemin Özdek, Yoksulluk, Şiddet ve İnsan Hakları, Ankara: Tür-kiye Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü, İnsan Hakları Araştırma ve Derleme Merkezi, 2002
- Paşukanis Evgeny B., Genel Hukuk Teorisi ve Marksizm, Çev:Onur Karahanoğulları, 1.b., İstanbul: Birikim Yayınları, 2002
- Pierson Christopher, Modern Devlet, Çev: D. Hattatoğlu, İstanbul: Çiviyazıları. (t.y.)
- Poggi Gianfranco, Modern Devletin Gelişimi Sosyolojik Bir Yaklaşım, Çev: Ş. Kut ve B. Toprak., İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2001

- Şaylan Gencay, Değişim, Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi, 2.b., Ankara: İmge Kitabevi, 2003
- Şenel Alâeddin, Siyasal Düşünceler Tarihi, 6.b., Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 1996
- Taner Tahir, Ceza Hukuku, 3.b., İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1953
- Toroslu Nevzat, "Ceza Sorumluluğunun Gelişimi", *YD*, C.16, S.1-2, 1990
- Toroslu Nevzat, "Ceza Hukukunda Okullar", Prof. Dr. Nurullah Kuntere'e Armağan, İstanbul, 1998
- Vecchio Giorgio Del, "Ceza Adaleti ve Zararın Tazminine Dair Deneme", Çev. A. Rekin Teksoy, *İHFM*, C.21, S.1-4, İstanbul, 1957
- Yiğiter Cen, Feodal Dönemden Modern Döneme Geçişte Cezalandırma İktidarının Dönüşümü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2005